

IDEGEN TOLLAKKAL ÉKESKEDVE - PLÁGIUM „MINTÁZATOK” SAJÁTOSÁGAI EGYES MŰTÍPUSOKNÁL

ADORNING WITH FOREIGN FEATHERS – „PATTERNS” OF PLAGIARISM OF
CERTAIN COPYRIGHT WORKS

Varga Gréta* – Sági Edit**

Abstract

The aim of this paper is to present the theoretical background and the diverse manifestations of one of the most well-known copyright legal institutions, plagiarism. The paper will first present the dogmatic and theoretical foundations of plagiarism, starting from its conceptual analysis. The practical manifestations of plagiarism will then be examined by type of work, including literary, musical and cinematographic plagiarism, and as a special issue, counterfeiting of clothing. The paper concludes with a discussion of the relationship between plagiarism and counterfeiting.

Keywords: plagiarism, copyright law, copyright works, copyright infringements, counterfeiting

Absztrakt

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az egyik legismertebb szerzői jogi jogintézmény, a plágium elméleti háttérét és sokszínű megjelenését. A tanulmányban elsőként a plágium fogalmi elemzéséből kiindulva bemutatjuk annak dogmatikai, elméleti alapjait. Ezt követően a plágium gyakorlati megjelenését műtípusonként vizsgálva tekintjük át, így kitérve az irodalmi, zenei és filmes plagizálásokra, majd egy speciális kérdésként a ruhahamisításokra. A tanulmányt a plágium és a hamisítás egymáshoz való viszonyának bemutatásával zárjuk.

Kulcsszavak: plágium, szerzői jog, szerzői művek, szerzői jogi jogsértés, hamisítás

„Bors, hogy munkáját jól adta ki, szerte dicsekszik.
Szemtelen! aki lopott, rejteni szokta javát.”
/Vörösmarty Mihály: A plagiarius/

1. Bevezető gondolatok

A plágium kifejezés széles körben ismert. Ha az utcán végigmenve megkérdeznénk a járókelőket, hogy mit gondolnak, mi a plágium, valószínűleg többen lennének tisztában a szó jelentésével, mint ahányan nem. Ebből talán úgy tűnhet, hogy a plágiummal foglalkozni már okafogyott. Jelen tanulmányban pontosan ennek az ellenkezőjére szeretnénk rávilágítani, vagyis arra, hogy milyen sokrétű kérdésről van szó. A plágium gyakorlati megítélése ugyanis

* Varga Gréta, negyedéves joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, varga.grta@gmail.com

** Dr. Sági Edit, PhD egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Polgári Jogi Tanszék, edit.sapi@uni-miskolc.hu

nagy figyelmet igényel a különböző műtípusok esetén. Vékony a mezsgye, hogy ihletről, véletlen hasonlóságról, ún. közös tudásról (*scènes à faire doktrína*)¹, vagy plágiumról van szó.

A tanulmány struktúráját tekintve elsőként bemutatjuk a plágium elméletét, majd annak a szerzői jog gyakorlatában való jellegzetességeit és ahol szükséges, ott elhatároljuk, összehasonlítjuk a hamisítással.

Fontos hangsúlyozni azt is, hogy számos esetben a jogtudomány egészen eltérően ítéli meg a plagizálást, mint az alkotók. A szerzők sokszor úgy gondolják, hogy a szellemi tevékenységük terméke minden esetben védelem alá esik. Ugyanakkor sok emberben ott lakozik az alkotási vágy, melynek számtalanszor lehet az a következménye, hogy a szerzők hasonló vagy éppen ugyanolyan elemeket visznek egy műbe, vagy ugyanolyan címet adnak a regényeiknek, esetleg a történet itt-ott megegyezik egy másik szerző alkotásával. Számtalan esetben igazságtalannak érzik az alkotók, hogy az ő alkotásuk nem esik feltétlenül szerző jogi védelem alá, de nagyon lényeges, hogy meg tudjuk találni az egyensúlyt aközött, hogy valami plagizálásnak minősül, vagy csak annyira általános témát dolgoz fel, amit szinte nem is lehetne másként a közönség elé tárni.

2. A plágium fogalma dióhéjban

Plágiumnak nevezzük azt a cselekedetet, helyzetet, amikor valaki egy másik ember által létrehozott művet² vagy annak részletét hivatkozás, forrás megfelelő megjelölése nélkül³ és/vagy szerzői engedély nélkül felhasználja, azt sajátjaként tünteti fel, megsértve ezzel az eredeti szerző jogait. A plágium szerzői jogi szempontból egyrészt az idézéssel, másrészt a névfeltüntetés jogával is szoros összefüggést mutat. Az Sztj. 12. § (1) bekezdése a névfeltüntetés jogát úgy rendezi, hogy „A szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen - a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően - szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.”

A plágiumot alapvetően meg kell különböztetni az idézéstől, amely a szerzői jog szabályai szerint a szerző kizárólagos jogainak egyik leggyakoribb törvényi korlátja, hiszen „A mű részletét - az átvévő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.”⁴ A plágiumot más néven szolgai másolásnak is nevezi a jogi terminológia.

Megjegyzendő, hogy önmagában az, hogy egy művet azért másolnak, mert annak védelmi ideje már lejárt, nem jelent a plágium alóli mentesülést, hiszen a közkincsbe tartozó műveknél is adott a név feltüntetésének szabálya, amely a védelmi idő lejártá után is érvényesülő jogosultság.

¹ A *scènes à faire* doktrína lényege, hogy a műben alkalmazott olyan elemek és jelenetek, amelyek a való élet tapasztalataiból merítenek, már az általános közfelfogás részeivé váltak, így nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt.

² Fejleszté dr. Lőrincz Anna, Hepp Nóra, Lábod Péter, Legeza Dénes, Takács Nóra Emese, Timár Adrienn: Bevezetés a szerzői jogba, SZTNH, 2020.
https://www.sztinh.gov.hu/sites/default/files/bevezetes_a_szerzoi_jogba_2020_web.pdf?fbclid=IwAR2v8uPRZi5Bie0FSZc2ZCto8hari3rozIcI-EkefPpA6E4Ep2fLFgrRk8A (2021.08.20.)

³ Szellemi értékeink védelme és felhasználása: korszerű plágiumkeresés, <http://ki2.oszk.hu/kf/2014/04/szellemi-ertekeink-vedelme-es-felhasznalasa-korszeru-plagiumkereses>, (2021.02.26.); Stipta Zsuzsa: A plágium büntetőjogi vonatkozásai, *Publicationes Universitatis Miskolcensis - Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXX/2. (2012), 409–420.

⁴ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról: 34. § (1) bek.

Más – már helyesebb nézőpont szerint – a szerzői jog megsértése sem jelent minden esetben plágiumot. Ennek oka, hogy a szerzői jogot még számos más módon meg lehet sérteni (pl. engedély nélküli felhasználás anélkül, hogy ténylegesen plágiumról beszéljünk, vagy a felhasználási engedély keretein való túlterjeszkedés, díjigény megsértése, szerzői jogdíj meg nem fizetése, vagy a szerzői személyhez fűződő és/vagy vagyoni jogok megsértése. Régebben a plagizálás irodalmi művek és zeneművek vonatkozásában merült fel a leggyakrabban, de manapság az internet megnyitotta a kapukat abba az irányba, hogy a plagizálás a mindennapjaink részét képezze, hiszen számos opciót biztosít idegen művek (elemeinek) jogellenes felhasználására.⁵

A plagizálás a 21. században egyre gyakrabban előforduló jelenség, ami leginkább az emberek hozzáállásának,⁶ valamint az internet adta lehetőségeknek az eredménye. Elterjedt ugyanis az emberek között az a helytelen nézet, hogy ami az interneten megtalálható, fellelhető, az „szabad rablás tárgya”. Ez a tendencia a jelenlegi szerzői jog egyik legnagyobb problémáját jelenti. Mindez odáig fajult, hogy a szélsőséges ún. copyleft nézetek azt szorgalmazzák, hogy ne is létezzen a jelenlegi értelemben vett szerzői jogi védelem.⁷ A technikai fejlődés másik oldalról ugyanakkor azt is elősegíti, hogy a modern világban a plagizált szövegeket egyre könnyebben lehessen felkutatni. Különböző szoftverek olyan plágiumkereső lehetőségeket biztosítanak, amellyel egyszerűen le lehet leplezni, hogy egy szöveg tartalmaz-e plagizálást vagy sem. Azonban számos olyan eset van, ahol nem lehet biztosan megállapítani az adott szövegről, műről vagy akár rajzról, hogy szolgai másolás áldozatául esett-e vagy csupán arról van szó, hogy az emberek jól ismert témákról készítették el az adott műalkotást és ezért merült fel a hasonlóság.⁸ Az alábbiakban szeretnénk bemutatni, hogy milyen történeti fejlődésen is ment át a plágium és hogy napjainkban mi az uralkodó felfogás ezzel kapcsolatban.

A jogfejlődést tekintve meg kell jegyeznünk, hogy már az ókori Rómában ismerték a plágium kifejezést, amely a latin plagiare („törbe csal”)⁹ szóból ered és ennek jelentése „gyermeket rabolni, rabszolgát rabolni”, a plagiarius jelentése „emberrabló”, „lélekkufár”. Ez a fogalom fokozatos átalakuláson esett át, a késő császárkorban már „idegen eszmék sajátjaként való feltüntetését” jelentette.¹⁰

4. A plágium megvalósulásának egyes esetei műtípusonként

Abban az esetben, ha közelebbről megvizsgáljuk az alkotómunkát övező elsődlegesen alkotói, művészi kérdéseket, véleményeket, arra a juthatunk, hogy az alkotók sok esetben szerzői jog skeptikusak. Ez a skeptikus hozzáállás elsődlegesen anyagi oldalról érzékelhető. Vannak, akik úgy vélik, hogy a jogdíjból származó összeg nem megfelelő mértékű, és vannak olyanok is, akik szerint a szerzői jogi szabályozás korlátozza bizonyos javakhoz való hozzáférésüket, amelyek egyébként a művelődés szempontjából kulcsfontosságúak lehetnek. Vannak emellett művészek, akik nem érdeklődnek az anyagi javak iránt, hanem legtöbbször az erkölcsi elismerést és a művész világ megbecsülését kívánják elérni. Más szempontból viszont vannak,

⁵ Dr. András-Makó Klaudia: Plágium. <https://webgyved.com/plagium/> (2023.04.25.)

⁶ <https://www.plagiarism.org/article/plagiarism-facts-and-stats> (2021.08.18.).

⁷ Joost Smiers, Marieke van Schijndel: *Imagine There is No Copyright and No Cultural Conglomerates Too. Institute of Network Cultures*, Amsterdam, 2009. https://networkcultures.org/_uploads/tod/TOD4_nocopyright.pdf

⁸ Metazin: *Lapok lapja, szemlék szemléje, Hol kezdődik a plágium?* <https://www.metazin.hu/index.php/item/2459>

⁹ Fejesné - Hepp - Lábódy - Legeza - Takács - Timár: i.m. 6.

¹⁰ Keresztfalviné Ilyés Renáta: *Szellemi értékeink védelme és felhasználása: korszerű plágiumkeresés*, Könyvtári Figyelő, 2014/1.; Stipta: i.m. 415.

akik csak kereseti lehetőséget látnak az alkotásban.¹¹ A plagizálás ugyanakkor mind az anyagi mind az erkölcsi megbecsülést, és magát az alkotókedvet is képes aláásni. A mindennapi életben számos olyan helyzetet találni, ami plagizálást valósít meg, de nem biztos, hogy elsőre azt gondolnánk, hogy ezen esetek a szerzői jog megsértésének minősülhetnek. Tipikus példája ennek a digitális sampling, amely egy divatos megoldás a zenei művek vonatkozásában, azonban plágiummal kapcsolatos kérdéseket is felvet.

4.1. A digitális sampling mint a plagizálás egyik lehetséges formája

A plagizálás nem csak írott formában fordul elő, ma már egyre elterjedtebb az úgynevezett digitális sampling. A sampling lényege, hogy egy már meglévő zenei műből a zeneszerzők kiemelnek részleteket és azokat a saját zenéjükbe beleillesztik kisebb-nagyobb módosításokkal. A samplingelés alapvetően jogsértő tevékenység, mert a másodlagos szerző engedély nélkül terjeszti és többszörözi a szerzői jog által védett zenék részleteit, úgy, hogy ezek a jogok csak az eredeti szerzőt illetik meg. Emellett viszont jogszerű samplingelés is létezik.¹² Akkor beszélhetünk erről, hogyha a zenei részlet, amit felhasznál a szerző, közkincsben (public domain) áll, mert védelmi ideje már lejárt. A zenék legkisebb egységei a hangok, amelyek azonban nem tartoznak a szerzői jogi védelem alá, hiszen ezek olyan kis részletek, hogy nincs meg az az egyéni jellegük, amivel védelemben részesülhetnének. Ezeket a részleteket szabadon fel lehet használni, ugyanis még a „közkincs” fogalma alá esnek, ezáltal bárki alkothat belőlük dallamokat vagy esetleg zeneműveket.¹³ Az Európai Bíróság egy hasonló ügyben hozott döntésénél megállapította, hogy egy másik zeneszerző művének felhasználásához engedély szükséges. Ez alól egyetlen kivétel létezik, hogyha a zenerészlet, amit felhasználtak olyan módosításokon esett át, hogy teljesen felismerhetetlenné vált az eredeti dallamhoz képest,¹⁴ ezáltal gyakorlatilag új önálló műként születik újjá. Megjegyzendő, hogy az engedély nélküli átdolgozás miatti jogsértés problémája ugyanakkor ekkor is fennállhat.

Ugyanakkor például az Amerikai Egyesült Államokban rendkívül szigorú szabályokat alkalmaztak a hangfelvételek felhasználásával kapcsolatban, de az utóbbi években enyhítették ezeket. Kiemeli a jogirodalom, hogy 1989 óta számos olyan döntést hoztak a bíróságok, amelyből egyértelműen következtetni lehetett arra, hogy még az 1-2 másodperces hangfelvétel átvétele is samplingnek minősül. 2014 óta változtattak ezen, hiszen mind az USA-ban mind Németországban összesen két-két olyan ítélet született, ami a jogosultnak kedvezett. A leggyakrabban az úgynevezett „de minimis” és „fair use” tesztet¹⁵ alkalmazzák. „De minimis” teszt alatt azt értjük, hogy a csekély mértékű hangfelvételek átvételekor nem ismerik el a jogsértés tényét.¹⁶

¹¹ Lásd bővebben: Pogácsás Anett: A szerző jelentősége és művével való kapcsolata - Hova tovább szerzői jog?, Iustum Aequum Salutare, 2014/1., 2. és 5. (2022.04.16.,) <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20123sz/08.pdf>
<http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20123sz/08.pdf>

¹² Mezei Péter: Mi is az a digitális sampling?: <https://copy21.com/2009/12/mi-is-az-a-digitalis-sampling/> (2021.03.05.); Rick Fulker, Kraftwerk case: EU top court defines rules of sampling. July 30, 2019. <https://www.dw.com/en/kraftwerk-case-eu-top-court-defines-rules-of-sampling/a-46916334>(2021.03.08.)

¹³ Paku Dorottya Irén: Digitális sampling a magyar és a német szerzői jogban, II. rész, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2019/5., 100.

¹⁴ Mezei Péter: Digitális sampling az amerikai szerzői jogban, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2008/3., 22. <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200806-pdf/806-szemle.pdf>.

¹⁵ Mezei Péter: Mitől fair a fair?-Szerzői művek felhasználása a fair-use teszt fényében, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2008/6., 29. <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200812-pdf/02-mezei.pdf>

¹⁶ Mezei Péter: Új utak a sampling megítélésében, Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies, 2017/2., 311.

Magyarországot sem kerülte el a digitális samplingelés „szerzői jogi ártaalma”, hiszen 2013-ban az amerikai rapper, Kanye West felhasznált egy hangmintát az akkor debütáló „New Slaves” című dalához, amit az Omega együttes közismert „Gyöngyhajú lány” című zenéjéből vett át. A rapper azt állította, hogy ehhez engedélyt kapott a szerzőktől, de ez valójában nem így történt. *Kanye West* az albuma megjelenését megelőző 24 órában kért engedélyt *Presser Gábor* zeneszerzőtől és *Adamis Anna* szövegírótól egy 10 ezer dolláros csekk kíséretében. A magyar szerzők erre nem adtak engedélyt és a csekk sem került beváltásra. A jóváhagyás megtagadása ellenére a rapper kiadta az albumot a benne szereplő dallal, aminek következtében *Presser* a jogsértésért 2,5 millió dollárt követelt. A felek – mint az a zenei plágium botrányok esetében gyakorta előfordul – peren kívüli megegyezéssel zárták vitájukat 2017-ben.

4.2. Plagizálás az irodalom világában

A plagizálás „bölesőjének” az irodalmi plágiumot tekinthetjük, hiszen híres írók is alkalmazták azt a múltban úgy, hogy évszázadokig mit sem sejtettek róla az olvasók. Számos író használta fel társának a művét, mégis sok esetben azt tapasztalhatjuk, hogy korábban ennek nem volt következménye, vagy csak csekély mértékben. Ennek oka az volt, hogy az írók, akik plagizáltak mindig találtak kibúvót, mert sok esetben nem lehetett megállapítani, hogy valóban plágiumról van szó vagy sem. Sokan azzal érveltek, hogy a költők, írók számos alkalommal azért használták fel társaik műveit, mert tisztelni akartak az eredeti alkotónak vele. Továbbá olyan kiskapuk is fellelhetők, mint az átírás, utalás, vagy éppen az intertextus.¹⁷

Az egyik legismertebb angol író és költő, William Shakespeare is plagizált kortársától George North-tól. Erre viszont nem a XVI. században derült fény, hanem a jelen korban. Plágiumkereső szoftverek segítségével két angol kutató kiderítette, hogy több mint 20 írásához használta fel segítségül író társa munkáit.¹⁸

Itt érdemes megemlíteni a *scènes à faire* doktrínát, amely francia eredetű kifejezés szó szerint azt jelent, hogy „elkészítendő jelenet” vagy „meg kell valósítani jelenetet”. A *scènes à faire* olyan jelenet egy filmben vagy egy könyvben, amelyet szinte kötelezően meg kell valósítani az adott műfajban. A *scènes a faire* doktrína szerzői jogi szempontból azt jelenti, hogy a műben alkalmazott olyan elemek és jelenetek, amelyek a való élet tapasztalataiból merítenek és már ezáltal az általános közfelfogás részeivé váltak nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt. Hasonlóan azok a szokásos elemek, amelyek az irodalomtörténetből vagy a kultúrtörténetből ismertek szintén nem tarthatnak igényt szerzői jogi oltalomra. Példaként említik, hogy a pusztai ötlet, miszerint két ellenséges család gyermekei egymásba szeretnek, még nem lesz szerzői jog által védett, de erre az ötletre építő *Rómeó és Júlia* már igen.¹⁹

Sajátos az irodalmi plágiumok körében annak megítélése, amikor két műnek ugyanaz a címe. A címvédelem alapja annak megítélése, hogy maga a cím is mű-e, hiszen, ha megfelel a szerzői művek kritériumainak, akkor annak felhasználása szintén engedélyezési kérdéseket vet fel. Az Sztj. 16. § (2) bekezdés szerint „A szerző engedélye szükséges a mű sajátos címének felhasználásához is.” A címvédelem sajátossága, hogy összekapcsolódik versenyjogi szabályokkal is.²⁰ A címvédelem érdekessége az is, hogy bár a cím része a műnek – így a jogi

¹⁷ A jó író kölcsönvesz, a nagyszerű lop-híres plagizátorok: http://vaskarika.hu/hirek/reszletek/4627/a_jo_iro_kolcsonvesz_a_nagyszeru_lop-hires_plagizatorok/ (2021.10.03.)

¹⁸ Múlt-kor történelmi magazin: A modern technológia a plagizáló Shakespeare-t is lebuktatta: <https://mult-kor.hu/a-modern-technologia-a-plagizalo-shakespeare-t-is-lebuktatta-20180214> (2021.10.03.)

¹⁹ Sági Edit: A színpadi művek szerzői joga, Patrocinium, Budapest, 2019, 290.

²⁰ Különösen a jellegbitorlással.

oltalom elvi szinten adott – azonban a felhasználás engedélyeztetésének „követelménye” akkor áll fenn, ha a cím úgy hordozza magában a szerzői jogi oltalom feltételül szabott egyéni, eredeti jelleget, hogy az önállóan, a műtől függetlenül is szerzői műként ismerhető el, ezért csak a sajátos cím állhat szerzői jogi védelem alatt. A cím sajátosságának értelmezésénél az SzJSzT hozzáteszi, hogy a „sajátosság” egy olyan szűkítő, korlátozó feltétel, ami azt is jelzi, hogy a védelemképes kifejezések körét nem lehet kiterjesztően értelmezni.²¹ Tekintettel arra, hogy az alkotás címének „önálló műként” való értelmezése esetről-esetre történő döntést igényel – és általánosan jellemző tömörsége, rövidegsége miatt még nehezebb az egyéni, eredeti jelleg megállapítása – érdemes néhány vonatkozó SzJSzT véleményt áttekinteni. Az egyik ügyben²² arra világított rá a Testület, hogy a szlogen, szólásmondás, szállóige, amely évszázadok óta használatos, így a közbeszédben gyakori fordulattá, az idők során közhellyé vált, így nem áll szerzői jogi oltalom alatt.²³ A cím sajátosságához vizsgálni kell, hogy a címben, vagy címként használt kifejezésnek mi az eredete (pl. a „Csiribiri” kifejezés esetén), az eredeti szerző azt hogyan használta és az a kifejezés hogyan alakult át ezt követően.²⁴ Egy másik szakvéleményben²⁵ szintén azt hangsúlyozza az eljáró Testület, hogy a cím akkor minősül szerzői alkotásnak, ha az a jelzett műtől függetlenül is egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. Így megjegyzik, hogy például az egyszerű birtokos- és számnévi jelzős kapcsolatok alkalmazása igen elterjedt.²⁶ Másutt utal arra a Szakértő Testület, hogy ha a cím a magyar nyelv sajátosságait frappánsan kihasználja, több jelentésréteget, asszociációs lehetőséget hordoz és az a mű által determinált, pusztán leíró jellegű, köznapiság címnek nem mondható, akkor fennáll az önálló szerzői jogi védelem.²⁷ Mindez azt is maga után vonja, hogy ha két műnek a címe azonos, akkor első körben nem kell rászütni az újabb címre a plágium bélyegét, hanem meg kell vizsgálni, hogy fennáll-e a cím önálló szerzői jogi védelme.

Ennek ékes példája, hogy 2021-ben a nagyszerű írónak, Ken Follett-nek megjelent Magyarországon egy új könyve, *Soha* címmel. Ez a cím önmagában nem hagy maga után kivétnevelőt, de a magyar író Szabó Stein Imre egy évvel azelőtt adta ki saját regényét, amely szintén ugyanezt a címet viselte. A magyar szerző szerint a kiadó mulasztott azzal, hogy nem nézett utána, hogy másik mű viseli-e már ezt a címet a piacon. Itt tehát felmerül a cím önálló szerzői jogi védelmének kérdése, így tehát figyelembe kell venni a cím egyéni, eredeti jellegét. Abban az esetben, ha hétköznapi, egyszerű címről beszélünk, azt nem fogja védeni a szerzői jog, viszont, ha már egyedi, szerző által kitalált, komplikáltabb címet visel, akkor védelemben fog részesülni a mű címe is. Mivel Ken Follett műve eredetileg is azt a címet viselte, hogy „Never” nem lett volna érdemes megváltoztatni magyar fordításban egy teljesen más szóra, csak azért, mert más mű is viseli ezt a címet.²⁸

²¹ SzJSzT-25/10. számú szakvélemény.

²² SzJSzT - SZJSZT-11/11. számú szakvélemény.

²³ SzJSzT-11/11. számú szakvélemény.

²⁴ „A „csiribiri” szó játékos, hangfestő jellege, ritmusa, amely a vers szövegében, mondása, olvasása, megzenésítése esetén pedig az éneklése során válik hangsúlyossá, magában a címben nem érvényesül, a cím önmagában csak vagy az eredeti jelentésére, vagy a varázslásra utalhat.” - SzJSzT 22/10, számú szakvélemény

²⁵ SzJSzT 26/2003. számú szakvélemény.

²⁶ A Gyűrűk Ura – A két torony és A gyümölcsök ura – A három torony címek kapcsán fejtette ki álláspontját a Szakértő Testület.

²⁷ SzJSzT – 15/13. számú szakvélemény.

²⁸ Ken Follett könyve drabális lektűrként gázol át egy magyar regényen?

https://index.hu/kultur/2022/01/21/mikor-vedi-egy-cimet-a-szerzoi-jog-s-mikor-nem--spiro-gyorgy-szabo-stein-imre/?utm_source=nosite&utm_medium=ajanlowidget&fbclid=IwAR1xVNIkGCo-lxudN-NwvvJemDkDC7muI2b5VdaGIM1F8WbpJsCzQHqXVDI%C5%B1

Az irodalmi plagizálásokkal kapcsolatban még a ghostwriting jelenséget érdemes megemlíteni, amely sokszor diákok körében fordul elő.²⁹ Ugyanakkor a ghostwriting sok esetben a politikai életben is előtérbe kerül, hiszen a politikusok nyilvános beszédeiket külön erre a célra foglalkoztatott beosztottaikkal íratják meg.

4.3. A filmek plagizálása

Olykor a filmek világában is előfordulhatnak plagizálások, de nem a leggyakoribb jelenségnek számítanak. Gyakran előfordul, hogy a filmeket könyvek, vagy képregények történetei alapján alkotják meg, de ahhoz, hogy az eredeti művet fel lehessen használni, a megfilmesítés³⁰ és az átdolgozás szabályai korlátokat állítanak fel.

A közelmúltban Guillermo del Toro rendezésében készült egy film, „*A víz érintése*” címmel, mely rendkívüli hatással volt nézőire. Több szempontból is érdekes témákat boncolgat, de szerzői jogi szempontból a legérdekesebb, hogy a 13 Oscar-díjra jelölt mű plágiumgyanúba keveredett. Az ügy tényállása szerint Paul Zindel „*Let Me Hear You Whisper*” című színpadi művét sok tekintetben másolta del Toro „*A víz érintése*” című filmhez. A színdarab esetében a női főszereplő egy kutatólaborban dolgozik takarítónőként, és érzelmi kapcsolatot alakít ki egy delfinnel, akin ott kísérleteznek. A *víz érintése* esetében pedig egy szintén takarítónőként, kutatólaborban dolgozó hölgy az egyik főszereplő, aki a laborban tartott tengeri lénybe szeret bele és megpróbálja őt kimenekíteni.³¹ Nem tudhatjuk pontosan, hogy del Toro ténylegesen mennyiben merített a „*Let Me Hear You Whisper*” című darabból, azonban a bíróság arra hívta fel a figyelmet, hogy az alkotások története túlságosan általános ahhoz, hogy érdemben vizsgálni lehessen a plágium kérdését.

4.4. Speciális kérdések: plagizálás és hamisítás a divatiparban

A divatipari másolás burjánzik manapság,³² de ez a tevékenység mégsem viszi csődbe a hatalmas divatcégeket, mert a mai napig új innovációk születnek a piacon. Az irodalom utal az ún. „kalóz paradoxon”-ra, vagyis arra a jelenségre, hogy a másolások nemhogy hátráltatják a divatot, de segítenek annak népszerűsítésében is. Ez azt is jelenti, hogy a másolások elősegítik a termékek promótálását, ezzel pedig a gyors innovációs ciklus létrehozását.³³

Hazánk a divatipar tekintetében sem szenved hiányt plágiumban. Igaz, hogy a szabásmintákat nem védi a szerzői jog, de van egyfajta határ, melyet sok „tervező” nem vesz figyelembe a ruhadarabok megalkotáskor. Magyarországra 2007-ben robbant be az Európa szerte ismert *Sugarbird* márka. A *brand* nagy sikernek örvend azóta is, viszont a plagizálás ezt a márkát sem kerülte el. Mindig különféle egyedi kollekciókkal rukkolnak elő a tervezők, de eddig számos olyan alkalom volt, amikor is híres márkák produktumait másolták le egy az egyben. Ugyan a ruhák lemásolása nem jelenti a szerzői jogok megsértését, de a kreativitás

²⁹ Ziegler Dezső Tamás: Szakdolgozatok béríratása, Ki mit követ el, mi a szankció és hogyan szankcionálandó e cselekmény? MTA Law Working Papers 2014/06, 2.

³⁰ Grad-Gyenge Anikó: *Film és szerzői jog. A megfilmesítési szerződés*. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Médiatanács, Médiatudományi Intézet, Budapest, 2016.

³¹ Plágiummal vádolják A víz érintését: <https://www.filmtekeres.hu/hirek/plagiummal-vadoljak-viz-erinteset> (2022.02.09.)

³² A téma átfogó ismertetését lásd: Prém Kata Zsófia: A divatjog válsága? – A divatipari cikkek lehetséges szerzői jogvédelmének kihívásai (kézirat – megjelenés alatt a Jog a válság idején című konferencia kötetében, PPKE-JÁK, 2023)

³³ Raustiala, Kal and Sprigman, Christopher Jon, The Piracy Paradox: Innovation and Intellectual Property in Fashion Design. *Virginia Law Review*, Vol. 92, p. 1687, 2006, UCLA School of Law Research Paper No. 06-04,1691.

számottevő hiányáról árulkodik. Ezen esetekben, amikor ilyen nivós márkáról beszélünk, felmerülhet a kérdés, hogy mi szükség van a híres divattervezők remekműveinek az átvételére? Ennek az lehet az oka, hogy az „olcsóbb” márkákat elérhetővé tudják tenni a piacon, illetve erre is széles keresletet alakítsanak ki.

A világ olyannyira „kinötte” magát, hogy szinte lehetetlen lenne mindenki igényének megfelelő ruhadarabokat alkotni. Csak úgy, mint az élelmiszergyártás területén, a divatiparban is megjelent a tömeggyártás. A 2000-es évek után robbant be az úgynevezett „fast fashion” melynek lényege, hogy a gyártók nem a minőségi ruhák megalkotására törekednek, csupán kevés idő alatt minél nagyobb mennyiségű ruhának a legyártása a céljuk. Statisztikai adatok kimutatták, hogy Magyarországon 2000-2014 között 60%-kal megnőtt a kereslet a ruhákra, viszont ezeket a termékeket a fogyasztók fele annyi ideig sem viselték, mint korábban.³⁴

A plagizálás és a „dizájn lopás” visszatérő probléma a divatiparban, és a „fast fashion” megjelenése még nagyobb teret engedett ezeknek. A nagyvállalatok – mint a SHEIN vagy a ZAFUL – piacra törésével kevesebb, mint két hét alatt le lehet gyártani hatalmas mennyiségű terméket egy minta segítségével. Azonban olyan alkotást létrehozni nem könnyű, mely teljességgel egyedi, nem is beszélve a gyártási költségekről.

A divatiparban előforduló plagizálások áldozatai legtöbbször a kisebb vállalkozások, melyek nem feltétlenül üzemeltetnek weboldalt, csak Instagrammon vagy egyéb közösségi platformokon lehet őket fellelni. Egyértelmű, hogy ezen márkák termékeinek az előállításuk több költséggel jár, mert jobban törekednek a minőségre, és ebből a tényből következik, hogy az eladási ára is magasabb lesz, mint a tömeggyártott ruháké. Mindennapos probléma a kiskereskedések esetében, hogy az általuk alkotott darabokat lemásolják és azt jóval olcsóbban hozzáférhetővé teszik a fogyasztói társadalom számára.³⁵ Abban egyetérthetünk, hogy a társadalom nagyrésze szeretne minőségi darabokat viselni, hiszen sokszor az embert az is meghatározza, hogy például egy állásinterjú, a munkája során vagy a mindennapi életben, milyen ruhát vesz fel, de ha csak európai viszonylatban is vizsgáljuk, nem mindenki teheti meg, hogy profi divattervezők által megalkotott kreációkat viseljen. Ezért is fordul elő számos esetben, hogy a drágább ruhaboltok nem tudják felvenni a versenyt a nagyvállalatokkal és emiatt be kell zárniuk.

5. Konklúzió

Összességében tanulmányunkban próbáltuk megragadni annak a lényegét, hogy mennyire fontosnak tartjuk a művek szerzői jogi védelmét. Különböző aspektusok alapján vizsgáltuk a plágiumot, illetve lényegesnek tartottuk bemutatni, hogy a plagizálás mintázatai különfélék lehetnek, hiszen maga az alkotómunka is sokszínű. Maga az alkotás egy rendkívül összetett, bonyolult folyamat, amely hosszú ideig tartó felkészülést igényel az alkotó részéről. Véleményünk szerint az, hogy valaki megalkot egy művet kifejezetten hasznos dolog, hiszen nem csak saját magának biztosít hírnevet, elismertséget, hanem gazdagítja a társadalom ismeretét, a művészeti életét és valójában az egyetemes kultúrát. Olyan tudás és kitartás lakozik az alkotómunkában, amely kétségtelenül tárgya a jogi védelemnek. A probléma ott kezdődik, amikor valaki mások munkáját felhasználva szeretne hírnevet, diplomát szerezni vagy éppen anyagi javakhoz jutni. A cikkünkben arra is kitértünk, hogy hiába illeti meg az alkotókat jogi

³⁴ Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat: A divatiparátalakulása, 1o. (2022.02.08.)
https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_1_divatipar.pdf/4b3c6f35-1307-c1fc-f206-0b470f743e11?t=1581950757855

³⁵ Fashion's plagiarism habit and the impact on small brands: <https://realbusiness.co.uk/fashions-plagiarism-habit-impact-small-brands> (2022.02.09. 16:42)

védelem a műveik tekintetében, a plagizálás egyre elterjedtebbé válik és egyre nehezebb ezt kezelni, az adott és alapvetően kikristályosodott jogi szabályozás ellenére is.

Elmondhatjuk, hogy a plagizálás anyagi és jogi kockázatokkal jár, és nem lehet figyelmen kívül hagyni az etikai anomáliákat sem. Számos ember követ el plagizálást, és sokan bele sem gondolnak, hogy ez erkölcsileg milyen szégyenteljes lehet. Viszont napjainkban nem csak a plagizálás lehetősége, hanem annak feltárása is egyre könnyebb, hiszen már az internet adta weboldalak és telefonos applikációk is rendelkezésre állnak arra, hogy akár szkennelt dokumentumról is kiderüljön tartalmaz-e plagizált részeket vagy sem.

Nagyon fontos (lenne), hogy az emberek tisztában legyenek azzal, hogy plagizálás és a hamisítás egyaránt több kárt okoz, mint amennyi hasznot hoz. A hamisításra vonatkozóan olyan törvényeket kellene megalkotni, amely szigorítja a különböző hamisított árukhoz az országba történő behozatalát és az értékesítésüket. Rendkívüli nehézséget okozna ennek megoldása, hiszen a globalizáció egyre nagyobb teret enged ezen visszaéléseknek. Nem tudhatjuk, hogy a jövőben a szellemi alkotások védelme hogyan fog alakulni, de annyi biztos, hogy a művek olyan értékkel bírnak, melyet az utókor számára csak akkor tudunk megőrizni, ha a jogi szabályozás mellett a gyakorlatban is gátat tudunk szabni a jogsértéseknek.